

SEPTEMBER 2019

INSPIRATIEBROCHURE: SUCCESVOL LOKAAL TABAKSBELEID IN HET BUITENLAND

KERNPUNTEN

- Steeds meer Nederlandse gemeenten gaan aan de slag met lokaal tabaksbeleid. Zij doen dit vaak in het kader van de Rookvrije Generatie.
- In het buitenland hebben lokale overheden met

succes straten, pleinen, stranden en haltes van het openbaar vervoer rookvrij gemaakt. Deze voorbeelden kunnen Nederlandse gemeenten inspireren ook lokale initiatieven te ondersteunen.

DEZE BROCHURE

Veel gemeenten gaan aan de slag met lokaal tabaksbeleid. Zij doen dit vaak in het kader van de Rookvrije Generatie. De Rookvrije Generatie is een landelijke maatschappelijke beweging die ernaar streeft dat alle kinderen in Nederland rookvrij kunnen opgroeien. De beweging helpt iedereen die plekken waar veel kinderen komen rookvrij willen maken. Denk aan rookvrije schoolterreinen, sportverenigingen en speelplekken.

Ook in het buitenland zorgen lokale overheden met uiteenlopende initiatieven voor een rookvrije toekomst. In deze brochure meer over deze buitenlandse initiatieven.

Deze voorbeelden kunnen Nederlandse beleidsmakers helpen bij het verder vormgeven van lokaal tabaksbeleid.

Meer weten over hoe je de Rookvrije Generatie in jouw gemeente vorm kunt geven?

Kijk op rookvrijgeneratie.nl/gemeenten voor informatie en materialen over het rookvrij maken van openbare kindomgevingen.

WAAROM EEN LOKAAL TABAKSBELEID?

Gemeenten willen graag een gezonde omgeving creëren voor alle burgers. Zij kunnen op verschillende manieren invulling geven aan een lokaal tabaksbeleid. Dit kan bijvoorbeeld door beleid te ontwikkelen in het kader van de Rookvrije Generatie.

De beweging 'op weg naar een Rookvrije Generatie' is een initiatief van het Longfonds, de Hartstichting en KWF Kankerbestrijding, die verenigd zijn in de Alliantie Nederland Rookvrij!. De beweging wil rookvrij opgroeien vanzelfsprekend maken.

De beweging wordt omarmd door een groeiend aantal maatschappelijke partners zoals sportverenigingen, scholen en lokale overheden. Samen richten zij zich op het rookvrij maken van omgevingen waar veel kinderen komen. Denk hierbij aan schoolpleinen, sportverenigingen en speelplekken. Op de website van de Rookvrije Generatie is al veel informatie te vinden over het rookvrij maken van deze kindomgevingen. Gemeenten en GGD-regio's kunnen hieraan een belangrijke bijdrage leveren.¹

Als inspiratie voor Nederlandse beleidsmakers zijn in deze brochure buitenlandse voorbeelden te zien omtrent het rookvrij maken van andere omgevingen, zoals stranden, straten en haltes.

4 REDENEN OM OOK IN JOUW GEMEENTE AAN DE SLAG TE GAAN:

Reden 1: Roken schaadt de volksgezondheid

Ruim 22% van de volwassen Nederlanders rookt en 16% rookt elke dag. Ruim de helft van alle rokers sterft door het roken. Dat zijn ongeveer 20.000 doden per jaar. Daar

bovenop sterven nog enkele duizenden aan de gevolgen van meeroken. Roken veroorzaakt hiermee 4 van de 10 te voorkomen sterfgevallen in Nederland.²⁻⁴

Reden 2: Zien roken, doet roken

Enkele honderden kinderen beginnen elke week met roken. Een belangrijke oorzaak hiervoor is dat zij anderen zien roken. Denk aan rokende ouders in de speeltuin, rokende docenten op school of rokende ouders langs de sportlijn. Rookvrije omgevingen zorgen ervoor dat kinderen het goede voorbeeld krijgen.^{5,6}

Reden 3: Tabaksrook in de buitenlucht is schadelijk voor iedereen

We weten dat meeroken in huis ongezond is. Wat veel mensen niet weten is dat ook roken in de buitenlucht schadelijk kan zijn. Buitenlands onderzoek laat zien dat roken plaatselijk voor hoge concentraties fijnstof en nicotine in de buitenlucht zorgt. Ruim 2 op de 5 Nederlanders heeft wel eens op straat last van de tabaksrook van anderen.^{7,8}

Reden 4: Je sluit aan bij een brede maatschappelijke beweging

Steeds meer gemeenten gaan aan de slag met de Rookvrije Generatie. Je kunt daardoor leren van de ervaringen die zijn opgedaan in andere gemeenten. Onderzoek laat zien dat het verhaal van de Rookvrije Generatie een goede manier is om breed draagvlak te creëren voor tabaksontmoediging.⁹

ROOKVRIJE BUSHALTES EN TREINSTATIONS

Veel Nederlanders reizen dagelijks met het openbaar vervoer naar hun werk. Ook gebruiken we veel de bus, trein of metro wanneer we familie en vrienden bezoeken. Bushaltes en treinstations zijn plekken waar veel mensen samenkomen en waar nog veel gerookt wordt.

In enkele Nederlandse gemeenten wordt al gewerkt aan een rookvrije openbaar vervoersomgeving. Zo geldt er een rookverbod bij de tramhaltes van de Rotterdamse RET,¹⁰ is in Amsterdam de veerpont rookvrij gemaakt, en heeft de gemeente Amstelveen plannen om binnen de gemeentegrens alle haltes van het openbaar vervoer rookvrij te maken.¹¹

CANBERRA: WACHTEN OP DE BUS IN ROOKVRIJE BUSHALTES

In de Australische stad Canberra mag niet worden gerookt in een straal van 5 meter van bushaltes, busstations, treinperrons en taxistandplaatsen.¹²

De maatregel geldt ook voor elektronische sigaretten. Het rookvrije gebied wordt aangegeven met bordjes. De boete bedraagt \$110 (€70) en kan bij herhaling oplopen tot \$440 (€280). De lokale politie werkt samen met lokale handhavers aan de handhaving. De maatregel geldt in principe voor de hele dag. Voor het busstation is er echter voor de veiligheid een uitzondering gemaakt.

Dit busstation ligt namelijk in een uitgaansgebied en daarom mag er tussen 23:00-6:00 gerookt worden.¹³

Er was bijzonder veel draagvlak voor de invoering van de maatregel. Voorafgaand aan het invoeren heeft de lokale overheid een consultatieronde gehouden, waarbij inwoners en organisaties hun mening konden geven. Ruim 93% van de 574 reacties steunden het voorstel.¹⁴

Bushalte in Canberra

ROOKVRIJE STRATEN EN PLEINEN

Het rookvrij maken van straten en pleinen is geen onbekend verschijnsel meer in het buitenland. Zo waren er in 2011 al in 112 Japanse gemeenten plaatselijke rookverboden actief. Het eerste plaatselijke verbod werd al in 1997 geïntroduceerd en vanaf 2002 werden de eerste boetes uitgedeeld. Het is opvallend dat juist in Japan zoveel straten rookvrij zijn gemaakt, omdat daar op veel plekken binnen nog wel gerookt mag worden. Dit komt omdat mensen het in Japan vooral belangrijk vinden dat de straten schoon blijven en dat kinderen zich niet branden aan sigarettenpeuken. Vandaar dat roken soms wel is toegestaan als een roker een draagbare asbak bij zich heeft.¹⁵

Inmiddels hebben ook andere buitenlandse gemeenten straten en pleinen rookvrij gemaakt. Zij doen dit veelal vanuit het oogpunt van de gezondheid en het beschermen van kinderen. Onderzoek laat namelijk zien dat ook wanneer rokers in de buitenlucht roken, niet-rokers aan grote hoeveelheden schadelijke tabaksrook blootgesteld worden.¹⁶

In Nederland zijn inmiddels de eerste straten en pleinen rookvrij gemaakt. Zo is in Amsterdam de eerste straat op vrijwillige basis rookvrij gemaakt¹⁷ en zal de gemeente Groningen door middel van een Algemene Plaatselijke Verordening (APV) enkele openbare ruimtes rookvrij helpen maken.¹⁸

SYDNEY: EEN ROOKVRIJE STRAAT MET EEN FORMEEL VERBOD

De overheid van de Australische provincie New South Wales heeft in 2016 de winkelstraat Pitt Street Mall en het plein Martin Place rookvrij gemaakt. Rokers kunnen een boete krijgen voor het weggoien van een

uitgemaakte peuk (80\$) en een nog brandende peuk (\$200).^{19,20} In Sydney gelden ook officiële rookverboden bij speeltuinen, ingangen van gebouwen en in het openbaar vervoer.

Informatiebord bij Martin Place in Sydney

BRISTOL: EEN ROOKVRIJ PLEIN DOOR HET VRIENDELIJK TE VRAGEN

In de Engelse stad Bristol zijn met behulp van gemeente en lokale partners twee pleinen rookvrij gemaakt. Het gaat om de pleinen Millennium Square en Anchor Square. Rokers krijgen geen boete als ze roken. Wel vragen enkele borden hen vriendelijk om niet te roken. Het initiatief lijkt daarmee erg op de rookvrije straat in

Amsterdam. Het bouwt ook voort op eerdere initiatieven in het Verenigd Koninkrijk rondom het rookvrij maken van speeltuinen.^{21,22}

Op de website van de BBC is ook een Engelstalige [videorapportage](#) over de twee rookvrije pleinen te zien.

KUNNEN NEDERLANDSE GEMEENTEN ROKEN IN DE OPENBARE RUIMTE VERBIEDEN?

De Rookvrije Generatie motiveert gemeenten en lokale partners om plekken waar kinderen komen rookvrij te maken. Sportverenigingen, scholen en ziekenhuizen kunnen via de huisregels hun terrein rookvrij verklaren. Dit verbod geldt dan niet voor de straten of pleinen die buiten het eigen terrein liggen. Dat is immers de openbare ruimte.

Gemeenten hebben wél de mogelijkheid om delen van de openbare ruimte rookvrij te maken. Een juridische verkenning van KWF Kankerbestrijding liet zien dat gemeenten bijvoorbeeld een plaatselijk rookverbod kunnen instellen in hun Algemene Plaatselijke Verordening (APV).²³ De gemeente Groningen biedt op deze manier de mogelijkheid aan lokale partners, zoals het ziekenhuis, om de openbare ruimte rondom hun eigen terrein rookvrij te maken.

De toekomstige Omgevingswet zal gemeenten ook de mogelijkheid bieden om bepaalde delen van de gemeente rookvrij te verklaren. Deze wet zal naar verwachting in 2021 in werking treden.

Meer weten? Lees dan de publicatie *'De mogelijkheden voor rookvrije openbare ruimtes'* van KWF Kankerbestrijding.²³

ROOKVRIJE STRANDEN EN PARKEN

Nederland kent veel stranden, parken en bossen. Daar waar de stranden in het zomerseizoen veel bezoekers trekken, zijn de parken en bossen het hele seizoen drukbezocht. Omdat dit soort recreatiegebieden ook veel kinderen trekken, is het niet zo vreemd om deze geheel rookvrij

te verklaren. Stranden en parken hebben daarnaast te maken met vervuiling die is ontstaan door achtergebleven sigarettenpeuken. Gezondheid en milieu waren daarom voor sommige buitenlandse gemeenten redenen om stranden of parken volledig rookvrij te maken.²⁴

ITALIË: ZON, ZEE, ZAND EN EEN ROOKVRIJ STRAND

Vanaf 2014 heeft de Italiaanse gemeente San Michele al Tagliamento het strand in de populaire badplaats Bibione in twee stappen rookvrij gemaakt. In eerste instantie was alleen de kustlijn zelf (5-30 meter vanaf het water) rookvrij. Vanaf 2018 is ook het gebied erachter, waar de parasols staan, rookvrij. Hierdoor is het hele strand nu rookvrij. De gemeente heeft tot deze maatregel besloten om de gezondheid van de toeristen te beschermen én om de vervuiling op het strand tegen te gaan.²⁵

Voorafgaand aan de maatregel heeft de gemeente een consultatieronde gehouden onder haar bewoners. Uit de reacties bleek dat een ruime meerderheid (58%) voor een volledig rookvrij strand was. Een klein deel wilde een rookvrij strand met speciale rookplekken (19%) en een kwart was tegen (23%).

Wat heeft bijgedragen aan het succes is dat de gemeente in een vroeg stadium alle relevante betrokkenen (inwoners, lokale horeca, handhaving) heeft betrokken bij het proces. Het rookverbod is ver voor de invoering uitgebreid gecommuniceerd en handhavers waren gemotiveerd om het strand rookvrij te houden. Hoewel rokers in theorie een boete tussen de €25 en €500 kunnen krijgen, is het uitschrijven van boetes nog niet nodig geweest.²⁶

Meer weten over hoe de gemeente San Michel het strand rookvrij maakte? Lees het [uitgebreide verslag](#) op de website van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).²⁵

Het rookvrije strand van Bibione, Italië

WALES: ZIEN ROKEN, DOET ROKEN

De gemeente Pembrokeshire in Wales heeft in 2016 haar strand Little Haven Beach rookvrij gemaakt. Voor de gemeente is “zien roken, doet roken” de belangrijkste reden geweest om het strand rookvrij te maken. De gemeente hoopt met dit initiatief het roken te denormaliseren.²⁷

Net als de rookvrije pleinen in Bristol, krijgen rokers geen boete als ze roken. Wel staan er overal borden die rokers vragen niet te roken.

*Zien roken, doet roken is een goed argument om openbare ruimtes rookvrij te maken. Het bewijs voor deze stelling is te vinden in onze notitie **Zien roken, doet roken**.*²⁸

Little Haven Beach in Pembrokeshire, Wales

STRAATSBURG: ROOKVRIJE PARKEN

In juni 2018 heeft de gemeenteraad van de Franse stad Straatsburg unaniem ingestemd met het rookvrij maken van de 6 grootste parken van de stad. Dit deed de gemeente in samenwerking met de Franse ‘Ligue contre le cancer’ (Alliantie tegen kanker).

De gemeenteraad heeft de maatregel ingevoerd omdat zij streeft naar een rookvrije generatie. Om dit te bereiken wil zij voorkomen dat tabak door kinderen gezien wordt. De maatregel is volgens de gemeenteraad nadrukkelijk niet bedoeld om rokers te stigmatiseren.²⁹

Wetgeving

Hoewel de maatregel in eerste instantie geldt voor de zes grootste parken, wil het bestuur dit verbod in een later stadium uitbreiden naar alle parken in de stad. Vanaf 2019 worden er boetes van 68 euro uitgedeeld aan overtreders. Om te laten zien dat de parken rookvrij zijn, zijn in de parken bordjes geplaatst.

Voorafgaand aan het besluit heeft de gemeenteraad uitgebreid onderzoek gedaan. Vanaf december 2017 heeft zij een van haar parken bij wijze van proef rookvrij gemaakt. Daarna voerde zij een draagvlakonderzoek uit. Daaruit bleek dat 57% van de rokers en 71% van de niet-rokers het initiatief steunde.³⁰

Reputatie

Straatsburg heeft inmiddels een reputatie opgebouwd van vooruitstrevende stad met een voorbeeldfunctie. Nadat zij als eerste stad in Frankrijk haar speeltuinen rookvrij had gemaakt, werd deze maatregel in 2015 een nationale wet. Ook bij het invoeren van de rookvrije parken bleek dat Straatsburg een voorbeeldfunctie heeft: Parijs heeft aangekondigd haar parken ook rookvrij te gaan maken.³¹

Straatsburg, Frankrijk

SNEL EN LOKAAL MONITOREN

Het rookvrij maken van openbare buitenruimtes waar veel kinderen komen, is een belangrijke stap op weg naar een Rookvrije Generatie. Het is daarbij belangrijk om het rookgedrag van zowel jongeren als volwassenen op lokaal niveau goed te blijven monitoren. Dit kan in

Nederland bijvoorbeeld via de Gezondheidsmonitor van de GGD. Hierdoor kan de gemeente haar beleid evalueren en toekomstig tabaksbeleid beter onderbouwen. Een mooi voorbeeld van hoe monitoring het beleid ondersteunt is afkomstig uit IJsland.

IJSLAND: HET LAND WAAR ROKEN ALS SNEEUW VOOR DE ZON VERDWEEN

In IJsland heeft men door middel van een integrale aanpak het alcohol-, tabak-, en drugsgebruik onder jongeren flink doen dalen. Het aantal dagelijks rokende jongeren is gedaald van 23% in 1998 naar 2% in 2017.

Aanpak

De aanpak 'Youth in Iceland' gaat ervan uit dat wanneer je jongeren een zinvolle en goed begeleide vrijetijdsbesteding biedt, ze van genotsmiddelen afblijven. Jongeren krijgen bijvoorbeeld een vrijetijdspas van de gemeente om deel te nemen aan georganiseerde sport- en culturele activiteiten. Ook organiseren scholen naschoolse hangplekken en geldt een officiële avondklok (22:00 in de winter, 0:00 in de zomer).

IJslandse ouders nemen ook verantwoordelijkheid. Van hen wordt verwacht dat zij meer quality time doorbrengen met hun kinderen. Ouders zijn uiteraard geïnteresseerd in het leven van hun kinderen en zijn meer in de gaten gaan houden met wie hun kinderen omgaan. Ouders beloven ook jongeren niet op feestjes bloot te stellen aan alcohol en aan minderjarigen geen alcohol te verkopen.³²

Monitoring

Samen met lokale partners, ouders en jongeren probeert de overheid steeds nieuwe initiatieven uit. Cruciaal hierbij is dat het middelengebruik van jongeren en de onderliggende risico- en beschermende factoren (zoals vrijetijdsbesteding) jaarlijks uitgebreid worden gemonitord met vragenlijsten onder 8000 tot 9000 jongeren. Deze vragenlijsten worden snel geanalyseerd en de resultaten doorgegeven aan de beleidsmakers. Het beleid kan hierdoor snel aangepast worden. Toen bijvoorbeeld bleek dat 's avonds buiten zijn een belangrijke voorspeller is voor middelengebruik, heeft men de officiële avondklok ingevoerd.

Op dit moment zijn 6 Nederlandse gemeenten aan de slag met deze IJslandse aanpak. Het Trimbos-instituut begeleidt hen hierbij. Lees hier meer over op de [Trimbos-website](#).³³

Meer informatie over het IJslandse model kun je vinden op de website van de onderzoekers van [Planet Youth](#).³⁴

HOGERE LEEFTIJDGRENSEN VOOR TABAKSVERKOOP

Een hoge leeftijdsgrens voor de verkoop van tabak kan helpen om te voorkomen dat jongeren gaan roken. In Nederland is het daarom verboden om tabak te verkopen aan mensen onder de 18 jaar. In de Verenigde Staten geldt landelijk dezelfde leeftijdsgrens, maar zijn lokale overheden vrij om de leeftijdsgrens hoger te leggen. Meer dan

360 gemeenten en steden in 22 verschillende staten hebben inmiddels de leeftijdsgrens verhoogd, meestal naar 21 jaar. Hoewel gemeenten in Nederland niet lokaal de leeftijdsgrens kunnen verhogen, is dit wel een mooi voorbeeld van hoe lokale initiatieven samen een brede beweging ondersteunen.

TOBACCO 21

Tobacco 21 is een landelijke beweging in de Verenigde Staten dat als doel heeft om de leeftijdsgrens voor de verkoop van tabak te verhogen van 18 jaar naar 21 jaar. De beweging wordt gesteund door verschillende Amerikaans gezondheidsfondsen, waaronder de American Heart Association, American Cancer Society en de American Lung Association. Het draagvlak onder de bevolking is groot: 75% van de Amerikanen steunt het initiatief.³⁵

Dit is een mooi voorbeeld van hoe lokale initiatieven elkaar kunnen versterken binnen een bredere beweging. Het idee is namelijk dat de gemeenten zelf besluiten om de leeftijdsgrens te verhogen. In sommige staten, zoals California en Oregon, geldt de verhoogde leeftijdsgrens zelfs in de gehele staat. In totaal is 27% van de gehele Amerikaanse bevolking al met deze maatregel bereikt.³⁶

Jong geleerd is oud gedaan

De belangrijkste reden voor het verhogen van de leeftijdsgrens is het voorkomen dat jongeren beginnen

met roken. Volgens deskundigen achter Tobacco 21 is 95% van de Amerikaans rokers namelijk vóór zijn 21ste begonnen.³⁶ In Nederland is 90% van de rokers vóór zijn 21ste begonnen.³⁷

Het verhogen van de leeftijdsgrens kan het aantal jongeren dat begint met roken ook echt verminderen. Zo zag de Amerikaans stad Chicago na het invoeren van de maatregel in 2016 het percentage rokers onder de 18-20-jarigen dalen van 15% naar 10%.³⁸ Uit onderzoek in andere gemeenten bleek dat het verhogen van de leeftijdsgrens eraan bijdraagt dat jongeren onder de 18 jaar minder gaan roken en minder tabak kopen.³⁹ Het verhogen van de leeftijdsgrens heeft echter nauwelijks economische gevolgen. In de VS wordt namelijk slechts 2% van alle tabaksverkoop aan jongeren tussen de 18 en 21 jaar gedaan.⁴⁰

Lees meer over het initiatief op de [website van Tobacco 21](#).³⁶

450+ Cities & Counties in 27 States

Overzicht van de staten en steden met Tobacco 21-regels

REFERENTIES

1. Mulder J, Bommelé J, Branderhorst D, Van Hasselt N. De Rookvrije Generatie als kans voor gemeenten. 2017;AF1591:1-32.
2. CBS, RIVM, Trimbos-insituut. Gezondheidsenquête / Leefstijlmonitor. 2018.
3. Ter Weijde W, Croes E. Roken: een aantal feiten op een rij. 2015;AF1358:1-28.
4. Bergh CMMR Den, Harteloh PPM, Croes E. Doodsoorzaak nr. 1 bij jonge Nederlanders: de sigaret. Ntvg. 2017;161(D1991).
5. Bommelé J, van Laar M, Kleinjan M. Zien roken, doet roken? 2016;AF1461:1-4.
6. Hopman P, Croes E. Kinderen en roken: een aantal feiten op een rij. 2017;AF1539:1-36.
7. Sureda X, Fernández E, López MJ, Nebot M. Secondhand Tobacco Smoke Exposure in Open and Semi-Open Settings: A Systematic Review. *Environ Health Perspect.* 2013;121(7):766-773. doi:10.1289/ehp.1205806
8. Springvloet L, Kleinjan M, Van Laar M. Meeroken - Feiten en cijfers 2016. 2018; INF028.
9. Kuijpers TG, Willemsen MC, Kunst AE. Public support for tobacco control policies: The role of the protection of children against tobacco. *Health Policy (New York)*. mei 2018. doi:10.1016/j.healthpol.2018.05.004
10. RET. Huisregels RET. <https://www.ret.nl/home/reizen/huisregels-voorwaarden/huisregels.html>. Published 2018. Geraadpleegd juni 1, 2018.
11. Gemeente Amstelveen. Coalitieakkoord 2018-2022: Een zekere en stabiele toekomst voor Amstelveen. Daadkrachtig, betrokken en sociaal. 2018.
12. Transport Canberra. Smoke-Free Public Transport Waiting Areas. <https://www.transport.act.gov.au/news-and-events/items/september-2017/smoke-free-public-transport-waiting-areas>.
13. Australian Capitol Territory. No smoking at public transport stops and stations. 2017.

14. ACT Government. Analysis Summary : Smoke-Free Public Transport Waiting Areas Community Consultation Outcomes. 2017. <http://www.health.act.gov.au/sites/default/files/Analysis-Summary-Smoke-Free-Public-Transport-Waiting-Areas.pdf>.
15. Ueda H, Armada F, Kashiwabara M, Yoshimi I. Street smoking bans in Japan: A hope for smoke-free cities? *Health Policy (New York)*. 2011;102(1):49–55. doi:10.1016/j.healthpol.2011.05.013
16. Licht AS, Hyland A, Travers MJ, Chapman S. Secondhand smoke exposure levels in outdoor hospitality venues: a qualitative and quantitative review of the research literature. *Tob Control*. 2013;22(3):172–179. doi:10.1136/tobaccocontrol-2012-050493
17. Beverwijkstraat eerste rookvrije straat in Amsterdam. Nu.nl. <https://www.nu.nl/amsterdam/5074409/beverwijkstraat-eerste-rookvrije-straat-in-amsterdam.html>. Published januari 5, 2018.
18. Gemeente Groningen. Gemeenteraad zorgt voor twee landelijke primeurs voor Groningen. <https://gemeente.groningen.nl/actueel/nieuws-gemeenteraad/gemeenteraad-zorgt-voor-twee-landelijke-primeurs-voor-groningen>. Published september 27, 2018.
19. Cancer Institute New South Wales. Pitt Street Mall goes smoke-free. <https://www.cancer.nsw.gov.au/about-us/news/pitt-st-mall-goes-smoke-free>. Published 2016.
20. City of Sidney. Smoking in public places. <http://www.cityofsydney.nsw.gov.au/community/health-and-safety/smoking-in-public-places>. Published 2018.
21. Bristol trials smoke-free zones in two public squares. BBC. <https://www.bbc.co.uk/news/uk-england-bristol-31081842>. Published februari 2, 2015.
22. Bristol squares aim to stub out cigarettes with voluntary outdoor smoking ban. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/society/2015/feb/02/bristol-millennium-square-anchor-square-outdoor-smoking-ban>. Published februari 2, 2015.
23. KWF Kankerbestrijding, Van Benthem en Keulen advocaten. De mogelijkheden voor rookvrije openbare ruimtes. 2018.
24. Darzi A, Keown OP, Chapman S. Is a smoking ban in UK parks and outdoor spaces a good idea? *BMJ*. 2015;350(feb25 7):h958–h958. doi:10.1136/bmj.h958
25. World Health Organization. Bibione. *Breathe by the sea. The story of a smoke-free beach in Italy*. Copenhagen: World Health Organization Regional Office for Europe; 2014.
26. Bibione.com. From 2018, Bibione beach will be totally smoke free. <https://www.bibione.com/en/beach/3420-smoke-free-2018-en>. Published 2018.
27. Smoking banned at Welsh beach to protect children's health. *The Guardian*. maart 9, 2016.
28. Bommelé J, van Laar M, Kleinjan M. Zien roken, doet roken? 2016;AF1461:1–4.
29. Strasbourg becomes first French city to ban smoking in parks. *The Local*. <https://www.thelocal.fr/20180626/strasbourg-become-first-french-city-to-ban-smoking-in-parks>. Published juni 26, 2018.
30. First French city bans smoking in public parks. *The Connexion*. <https://www.connexionfrance.com/French-news/Strasbourg-in-France-bans-smoking-in-public-parks>. Published juni 26, 2018.
31. Paris to roll out smoking ban in public parks. *The Local*. <https://www.thelocal.fr/20180705/paris-to-roll-out-smoking-ban-in-public-parks>. Published juli 5, 2018.
32. Sigfúsdóttir ID, Thorlindsson T, Kristjánsson ÁL, Roe KM, Allegrante JP. Substance use prevention for adolescents: The Icelandic Model. *Health Promot Int*. 2009;24(1):16–25. doi:10.1093/heapro/dano38
33. Trimbos-instituut, Nederlands Jeugd Instituut. Het IJslandse Preventiemodel. <https://www.trimbos.nl/ijsland>. Published juni 18, 2018.
34. Planet Youth. Drug Prevention is possible: based on the Icelandic Model. <https://planetyouth.community/>.
35. King BA, Jama AO, Marynak KL, Promoff GR. Attitudes Toward Raising the Minimum Age of Sale for Tobacco Among U.S. Adults. *Am J Prev Med*. 2015;49(4):583–588. doi:10.1016/j.amepre.2015.05.012
36. Tobacco21. Preventing youth tobacco use. 2018. <https://tobacco21.org/tobacco-21-fact-sheet/>.
37. CBS, RIVM, Trimbos-instituut. Gezondheidsenquête / Leefstijlmonitor. 2018.
38. Chicago Department of Public Health. Healthy Chicago Data Brief: 2017 Youth Tobacco Use. 2017. https://www.cityofchicago.org/content/dam/city/depts/cdph/tobacco_alcohol_and_drug_abuse/DataBrief-YouthTobaccoerratum.pdf.
39. Kessel Schneider S, Buka SL, Dash K, Winickoff JP, O'Donnell L. Community reductions in youth smoking after raising the minimum tobacco sales age to 21. *Tob Control*. 2016;25(3):355–359. doi:10.1136/tobaccocontrol-2014-052207
40. Winickoff JP, Hartman L, Chen ML, Gottlieb M, Nabi-Burza E, DiFranza JR. Retail impact of raising tobacco sales age to 21 years. *Am J Public Health*. 2014;104(11):e18–e21. doi:10.2105/AJPH.2014.302174

EN NU VERDER...

Wil je meer weten over dit thema? Lees ook dan onderstaande publicaties:

- **De Rookvrije Generatie als kans voor gemeenten**
- **Kinderen en roken: een aantal feiten op een rij**
- **Zien roken, doet roken**

WIJ GAAN OOK VERDER...

De komende jaren zullen gemeenten meer te maken krijgen met vraagstukken rondom het ontwikkelen van lokaal middelenbeleid. Het Trimbos-instituut vindt het belangrijk dat gemeenten daarbij over de juiste informatie beschikken. Meer informatie over het ontwikkelen van lokaal beleid, vind je op de website van ons gemeenteteam: trimbos.nl/gemeenten.

Heb je vragen over deze factsheet? Neem dan contact op met Jeroen Bommelé (jbommele@trimbos.nl).

**ROKEN
INFOLIJN
0900-1995**

€ 0,10/min
+ de kosten van uw
mobiele telefoon

Colofon

Auteurs

Jeroen Bommelé, Marc Willemsen en Margriet van Laar

Ontwerp & productie

Canon Nederland N.V.

Beeld

www.gettyimages.nl en de website Tobacco 21

Deze uitgave is te bestellen via www.trimbos.nl/webwinkel met artikelnummer PM0350.

Deze factsheet is gemaakt in opdracht van het ministerie van VWS.

© 2019, Trimbos-instituut, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze opgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut.